

АГРАРНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 349.42

<https://doi.org/10.31548/law2020.02.002>

АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС ЯК КАТЕГОРІЯ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ПРАВА

В.М. ЄРМОЛЕНКО, доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права
імені академіка В.З. Янчука,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Email: vemlaw@gmail.com

Анотація. У статті здійснено аналіз застосування лексичної конструкції «агропромисловий комплекс» у економічній та аграрно-правовій доктринах. Аргументовано невідповідність сучасної моделі агропромислового комплексу його суттєвим ознакам, головною з яких є наявність постійних і прямих зв'язків між високоспеціалізованим сільським господарством і промисловістю у частині відсутності сталих взаємозв'язків між сільським господарством та сільсько-господарською машинобудівною промисловістю. Тому нинішня модель так званого АПК не відповідає первісному задуму, завдяки якому і з'явився цей економічний феномен, що змушує необхідність його заміни на відповідніші поняття.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, АПК, сільське господарство, агросфера, аграрний сектор економіки

Актуальність.

Одним з найважливіших завдань методології кожної галузевої юридичної науки є постійне удосконалення існуючого понятійно-категорійного апарату, що відповідає сучасному суспільному субстрату, який певна галузь покликана врегульовувати. Адже від змісту базових понять прямо залежить формування відповідних режимів правового регулю-

вання. Не є винятком і аграрно-правова наука і практика, які оперують застарілими термінами, що не відповідають реаліям сьогодення, одним з яких є «агропромисловий комплекс».

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Агропромисловий комплекс (АПК) з самого початку виникнення розгля-

дався як сукупність галузей, організаційно і економічно поєднаних єдністю цілей і завдань з вирішення продовольчої проблеми. При цьому структура АПК охоплювала три основні сфери: 1) галузі, зайняті виробництвом і постачанням АПК засобів виробництва; 2) сільське господарство (центральна ланка); 3) галузі з переробки, заготівлі, зберігання та доведенню продукції до споживача (Экономический словарь..., 1986: 14). Не дивлячись на докорінну прямо полярну зміну суспільно-політичного і економічного устрою, цей термін не втратив свого значення для економічної науки і широко застосовується в економічній літературі сьогодення (Економічний енциклопедичний словник, 2005: 14). Більше того під назвою «Економіка АПК» досі регулярно друкується міжнародний науково-виробничий журнал, засновником якого з 1994 року є Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (Економіка АПК). Для прикладу вже в поточному році опубліковано матеріал, присвячений новим напрямкам розвитку АПК, зокрема кластерному (Гусаков, 2020). Наразі функціонує також окремий агропромисловий портал «UKRAPK» (Агропромисловий портал «UKRAPK»). В економічній доктрині існують навіть спроби розширення вищезазначеної традиційної тріади сфер, що формують структуру АПК, за рахунок четвертої сфери, яка охоплює матеріально-технічне постачання і збут, заготовки, торгівлю і громадське харчування, в рамках якої здійснюється розподіл, обмін і доставка до споживачів створених в перших трьох стадіях товарів народного споживання і засобів праці. При цьому в стадії формування і розвитку перебуває п'ята, забезпечувальна сфера, куди входять об'єкти соціально-економічної

інфраструктури (Бренчагова, 2005: 8–9). Наведене свідчить, що досліджуваний термін досить міцно укорінився в сучасну економічну науково-практичну лексику.

Слід також зазначити, що аналогічні за змістом тлумачення АПК містить і юридична енциклопедична література (Павлович & П'ятина, 1998: 40; Семчик, 2007: 15). На жаль, не висловлено позицію щодо цього терміну, який застосовується без розкриття змісту, у Великій українській юридичній енциклопедії (Список основних скорочень, 2019: 682). У окремих юридичних наукових публікаціях сучасний АПК розглядається як важливий сектор економіки України, чим відбувається фактичне ототожнення його з сільським господарством, яке і є аграрним сектором економіки (Заставська, 2013: 126).

Усе це однак не підтверджує відповідності застосовуваного терміну сутності і змісту охоплюваних ним відносин. З цього боку заслуговує на належну увагу консолідуєча позиція російських вчених-юристів, що сьогодні АПК в загальноприйнятому вигляді не існує, а вчені економісти і юристи застосовують це поняття як дещо реальне. Цей висновок став наслідком констатації фактів, що сільське господарство залишається само по собі, наодинці, без прив'язки до нього машинобудівних галузей, галузей, що виробляють мінеральні добрива, галузей і видів діяльності, які обслуговують сільськогосподарське виробництво і які разом з сільським господарством у радянський період складали агропромисловий комплекс (АПК) як єдиний об'єкт державного управління, планування і фінансування (Анисимов, Рыженков & Черноморец, 2008: 18). Таким чином, у

наявності різні, по суті прямо протилежні підходи представників економічної та аграрно-правової наук, які потребують поглибленого вивчення.

Результати.

У основу вирішення зазначеної суперечності варто покласти методологічний прийом логіки, за яким глибоке знання певного поняття прямо пов'язується зі знаходженням його суттєвих ознак (Кондаков, 1967: 272), що зумовлює необхідність виокремлення сутнісних ознак агропромислового комплексу з наступним їх порівнянням з реаліями сьогодення.

Головною рисою сучасного АПК є наявність постійних і прямих зв'язків між високоспеціалізованим сільським господарством і промисловістю як по лінії виробництва і переробки сировини, так і по лінії комплексної переробки відходів основного виробництва аж до випуску готової продукції («Сутність та головні ознаки...»). Зазначена ознака перебуває в абсолютному руслі сутнісного філологічного тлумачення терміну «агропромисловий», що розглядається як стосовний до: 1) розвитку сільського господарства на промисловій основі; 2) галузей промисловості, пов'язаних із сільським господарством (Великий тлумачний словник, 2004: 7). Обидва значення пов'язують аграрний сектор виробництва з промисловістю. При цьому у першому тлумаченні відбивається створення машинобудівної основи сучасного сільськогосподарського виробництва, у іншому – сільське господарство виступає безпосереднім джерелом створення сировинної бази для переробної промисловості. Саме у такому ракурсі відбувається злит-

тя зовні змістовно протилежних і не поєднуваних понять «сільське господарство» та «промисловість» у цілісному терміні «агропромисловий».

Необхідно також вказати на існування у спеціальній літературі, присвяченій безпосередньо АПК, його принципових, визначальних ознак: постійне формування оптимальної структури, яка б відповідала вимогам відтворювального процесу; скоординована діяльність усіх складових з метою забезпечення спільної мети; створення реальних умов для інтенсивного розвитку інтегрованого виробництва («Організація, прогнозування та планування...», 2004: 19). Як наслідок, маємо досить невдачну спробу, адже перші дві запропоновані ознаки мають надмірно узагальнений характер через застосовність до будь-якого системно-структурного процесу або явища. Так само остання ознака відірвана від реальної основи, бо стосується розвитку будь-якого інтегрованого виробництва.

Звідси, цілком відповідною є ознака сталих взаємозв'язків між сільським господарством та машинобудівною і переробною промисловістю. З лексичного тлумачення комплексу як сукупності виробничих галузей, пов'язаних між собою технічно чи організаційно (Словник іншомовних слів, 2008: 542), одразу ж ставиться під сумнів існування галузі, зайнятої виробництвом і постачанням АПК засобів виробництва. Цілком логічно, що це галузь саме вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування. Водночас не є секретом відсутність вказаної галузі в реальності. Навіть у разі виробництва вітчизняної техніки, вона є не конкурентоспроможною порівняно з імпортними аналогами, що підтверджується сотнями публікацій у

ЗМІ та наукових джерелах. Так, у економічних наукових публікаціях констатується різке падіння виробництва і споживання вітчизняної продукції на фоні того, що Україні вдалося все ж таки зберегти окремі галузі сільськогосподарського машинобудування, які на сьогоднішній день здатні витримувати конкуренцію на ринку за рахунок порівняно нижчої вартості продукції та при цьому гарній якості виробленої продукції. Наприклад, Кіровоградський завод може забезпечити потреби країни в посівній техніці, тоді як він завантажений лише на 10 %. Переважно працюють підприємства, які освоїли технології спільного виробництва іноземної продукції. Зокрема, Калинівський завод (Вінницька область) здійснює спільне з Німеччиною виробництво сівалок, у Рівному спільно з датською фірмою створено СП з виробництва комбайнів, також розробляється спільний з Польщею проект виробництва зернозбирального комбайна «Бізон» на заводі ім. Малишева (Харків) тощо (Погребняк & Хоменко, 2017: 172–175). На жаль, несистемні періодичні кроки держави у відродження вітчизняного машинобудування («Про заходи щодо дальшого розвитку...», 1994; «Про затвердження Державної програми розвитку виробництва...», 2004; «Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування...», 2007) не дали очікуваного результату.

Остання комплексна спроба реанімації системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України вітчизняними засобами виробництва була здійснена однойменним Законом України від 5 жовтня 2006 р. Однак запропонований комплекс заходів поволі захлинувся в умовах недостатнього бюджетного супроводу

та поступової втрати інтересу держави до цих питань. Так, ще у 2012 р. було затверджене Положення про комісію з питань визначення переліку і граничних цін на техніку та обладнання вітчизняного виробництва для агропромислового комплексу, закупівля якої фінансується за рахунок коштів державного бюджету. Але останнє встановлення граничних цін на техніку та обладнання вітчизняного виробництва для агропромислового комплексу, що закупається за кошти держбюджету, було здійснено в кінці 2014 р. («Про затвердження переліку і граничних цін...», 2014).

Окремі безсистемні спроби держави заповнити загальні потреби сільського господарства в сучасних засобах виробництва за рахунок української техніки досить переконливо засвідчують факт відсутності цілісної конкурентоспроможної галузі вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування, існування окремих колишніх підприємств якої є додатковим підтвердженням такому висновку.

АПК вважається результатом розвитку агропромислової інтеграції (Економічний енциклопедичний словник, 2005: 15), причому вищою її формою і наслідком (Орехівський, 2010: 270), з чим можна погодитися лише у глибоко теоретичній площині. На практиці формування агропромислових комплексів навіть на локальному рівні унеможлиблюється відсутністю у їх складі промислових підприємств, що виробляють і поставляють засоби виробництва.

Ще одним чинником існування окремої галузі народного господарства є наявність відповідного центрального органу виконавчої влади, який здійснює державне управління цією галуззю. Слід вказати на створення

у 1995 р. такого органу у особі Державного департаменту тракторного і сільськогосподарського машинобудування (Укргроماش), підвідомчого Міністерству машинобудування, військово-промислового комплексу і конверсії України («Про утворення Державного департаменту...», 1995). Однак у 2011 р. Укргроماش був ліквідований у ході реформування центральних органів державної виконавчої влади («Про ліквідацію урядових органів», 2011), що позбавило цю галузь спеціального централізованого керівництва та додаткової ознаки самостійності.

Відсутнє сьогодні також централізоване державне управління заготівлею сільськогосподарської продукції на рівні окремого спеціалізованого органу, функції якого в радянських умовах здійснював Центросоюз СРСР як центральний орган споживчої кооперації. Мабуть не варто детально зупинятись на зникненні цієї організації з управлінської мапи нашої держави, яке має глибокі об'єктивні причини. Але за цією формальною ознакою нинішній так званий АПК не відповідає первісній його моделі.

Якщо брати в цілому, нинішня модель так званого АПК не відповідає первісному задуму, завдяки якому і з'явився цей економічний феномен. Передусім це стосується передумов створення та умов існування агропромислового комплексу. Запровадження агропромислової інтеграції в сільськогосподарське виробництво СРСР стало наслідком прийняття травневим пленумом ЦК КПРС 1982 р. Продовольчої програми СРСР на період 1982–1990 рр. Однак вже через 3 роки спільною постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про подальше удосконалення управління агропромисловим комплексом» було

визнано відсутність істотних змін в економічному механізмі взаємовідносин колгоспів, радгоспів і обслуговуючих організацій. Причиною такого становища було визнано відсутність належного управління, для чого було визнано необхідним утворити союзно-республіканський Державний агропромисловий комітет СРСР (Держагропром СРСР) на базі Міністерства сільського господарства СРСР, Міністерства плодоовочевого господарства СРСР, Міністерства м'ясної і молочної промисловості СРСР, Міністерства харчової промисловості СРСР, Міністерства сільського будівництва СРСР і Державного комітету СРСР по виробничо-технічному забезпеченню сільського господарства.

На жаль, у доступній вітчизняній літературі відсутня об'єктивна оцінка результатів запровадження агропромислової моделі організації сільськогосподарського виробництва. Своє відношення висловили представники російської історичної доктрини у вигляді висновку, що за всі роки свого існування АПК себе не виправдали і не стали життєздатним організмом (Кириллов & Бравина, 2020: 491), з чим безумовно слід погодитись.

Таким чином, агропромисловий комплекс СРСР слід розглядати як реакцію радянської держави на об'єктивну необхідність ліквідації так званого «продовольчого питання», а насправді – продовольчої кризи, яка досягла свого піку в середині 80-х років минулого століття. Пануючому тоді радянському командно-бюрократичному стилю державного управління характерна єдина іманентно властива реакція у вигляді додаткового посилення централізації у аграрній сфері виробництва. Але такий захід був можливий лише в умовах виключного існування державних підпри-

ємств машинобудівної та переробної галузей, а також державної власності на майно радгоспів та колгоспно-кооперативної – у колгоспах (прихованого різновиду державної власності). Усі перераховані суб'єкти структурно входили до єдиного виробничо-переробного комплексу, яким і був за своїм змістом АПК. У зазначених умовах будь-яке рішення Державного агропромислового комітету (Держагропром) набувало рівня закону і підлягало негайному безперечному виконанню. Для порівняння, в нинішніх умовах примату права приватної власності абсолютна кількість сільськогосподарських підприємств є приватними, які не можуть входити до державних органів як структурні одиниці. Для них рішення центральних галузевих органів набувають переважно характеру індикативних вказівок. Як наслідок, зі складу так званого агропромислового комплексу випадає центральна виробнича ланка, якою є сільське господарство.

Висновки і перспективи.

Проведене дослідження дає змогу дійти висновку, що нинішній АПК не відповідає його атрибутивним ознакам, насамперед ознаці сталих взаємозв'язків між сільським господарством та машинобудівною і переробною промисловістю у частині відсутності цілісної конкурентоспроможної галузі вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування, до того ж позбавленої внаслідок адміністративної реформи спеціалізованого органу державного управління. У цілому сучасна модель так званого АПК жодним чином не відповідає первісному задуму, завдяки якому і з'явився цей економічний феномен. Іншими словами – це радянський пережиток, який не має

об'єктивних підстав для застосування в умовах сьогодення. Разом з тим внаслідок усунення лексичної конструкції «агропромисловий комплекс» з наукового вжитку в понятійно-категорійному апараті економічних і відповідних юридичних наук утворюється певна прогалина, яка потребує заповнення за рахунок споріднених видових понять.

В юридичних наукових публікаціях звертається увага на пріоритетність застосування для позначення сільськогосподарського виробництва в масштабах країни термінів «аграрний сектор економіки» як вузького поняття і «аграрна сфера», як ширшого поняття, яке можна визначити як аграрний сектор економіки держави у взаємозв'язку із соціальною інфраструктурою сільської місцевості (Курило, 2014: 90). У іншому баченні «аграрна сфера» розглядається як системоутворююча категорія предмета аграрного права, під якою пропонується розуміти сферу виникнення, зміни та припинення аграрних суспільних відносин між суб'єктами в процесі функціонування аграрного сектору економіки й сільських територій, агроландшафтів, агробіоценозів і агроєкосистем, задіяних в сільськогосподарській і тісно пов'язаній з нею діяльності (Савельєва, 2016: 4). Саме зазначений напрям має всі перспективи для подальшого удосконалення понятійно-категорійного апарату аграрного права.

Список використаних джерел

1. Экономический словарь агропромышленного комплекса / Сост. А.В. Крисальский; Под ред. А.А. Сторожука. Киев: Урожай, 1986. 336 с.
2. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1. / За ред. С.В. Мочерного. Львів: Світ, 2005. 616 с.

3. Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал. URL: <http://eaprk.org.ua> (дата звернення: 11.05.2020).
4. Гусаков Е.В. Теория и методология кластерного развития АПК. Экономика АПК. 2020. № 1. С. 121–130. URL: <http://eaprk.org.ua/ru/contents/2020/01/121> (дата звернення 11.05.2020).
5. Агропромышленный портал «UKRAPK». URL: <http://ukrapk.com/> (дата звернення 11.05.2020).
6. Бренчагова С.А. Социально-экономические основы развития регионального агропромышленного комплекса: автореф. ... дисс. канд. экон. наук: 08.00.05; Казанский гос. технолог. ун-т. Казань, 2005. 24 с.
7. Павлович З.А., П'ятина В.А. Агропромисловий комплекс України (АПК). Юридична енциклопедія: в 6 т. / За ред. Ю.С. Шемшученка. Т. 1: А–Г. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. С. 40.
8. Семчик В.І. Агропромисловий комплекс (АПК) України. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2007. С. 14.
9. Список основних скорочень. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 16: Земельне та аграрне право / За ред. М.В. Шульги. Харків: Право, 2019. С. 682–686.
10. Заставська Л.П. Актуальні проблеми реформування АПК в Україні. Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права: Збірник матеріалів круглого столу (Харків, 06.12.2013 р.) / за ред. Гетьмана А.П. Харків: Національний університет «Юридична академія імені Ярослава Мудрого», Національна академія правових наук України, 2013. С. 126–129.
11. Анисимов А.П., Рыженков А.Я., Черноморец А.Е. Теоретические проблемы совершенствования аграрного законодательства. Аграрное и земельное право. 2008. № 4. С. 17–23.
12. Кондаков Н.И. Введение в логику. Москва: Наука, 1967. 467 с.
13. Сутність та головні ознаки агропромислового комплексу. Іщук С.І., Гладкий О.В. Регіональна економіка: теорія, методи, практика. URL: https://pidruchniki.com/1237070655786/rps/agropromisloviy_kompleks (дата звернення: 11.05.2020).
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусол. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
15. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу: Навчальний посібник / За ред. П.С. Березівського. Львів: Магнолія плюс, 2004. 443 с.
16. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 1018.
17. Погребняк А. Ю., Хоменко Т.Ю. Аналіз діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування в умовах післякризового відновлення. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2017. № 14. С. 170–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_28 (дата звернення 11.05.2020).
18. Про заходи щодо дальшого розвитку тракторного і сільськогосподарського машинобудування: Указ Президента України від 18.06.1994 р. № 320/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320/94> (дата звернення: 11.05.2020).
19. Про затвердження Державної програми розвитку виробництва складної сільськогосподарської техніки на 2004–2006 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2004 р. № 906. Офіційний вісник України. 2004. № 28. Ст. 1887.
20. Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007–2010 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2007 р. № 1181. Офіційний вісник України. 2007. № 74. Ст. 2758.

21. Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України: Закон України від 05.10.2006 р. № 229-V. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2006. № 47. Ст. 464.
22. Про затвердження Положення про комісію з питань визначення переліку і граничних цін на техніку та обладнання вітчизняного виробництва для агропромислового комплексу, закупівля якої фінансується за рахунок коштів державного бюджету: наказ Мінагрополітики України від 21.06.2012 р. № 369, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26.06.2012 р. за № 1056/21368. Офіційний вісник України. 2012. № 49. Ст. 1945.
23. Про затвердження переліку граничних цін на техніку та обладнання вітчизняного виробництва для агропромислового комплексу, закупівля якої в 2014 році фінансується за рахунок коштів державного бюджету: наказ Мінагрополітики України від 12.02.2014 р. № 69. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN000211.html (дата звернення: 16.05.2020).
24. Орехівський Г.А. Політекономія: Навч. посібн. 2-ге вид. Київ: Каравела, 2010. 440 с.
25. Про утворення Державного департаменту тракторного і сільськогосподарського машинобудування: Указ Президента України від 23.11.1995 р. № 1087/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087/95> (дата звернення: 11.05.2020).
26. Про ліквідацію урядових органів: постановка Кабінету Міністрів України від 28.03.2011 р. № 346. Офіційний вісник України. 2011. № 26. Ст. 1054.
27. О дальнейшем совершенствовании управления агропромышленным комплексом: Постановление Центрального Комитета КПСС и Совета Министров СССР от 14.11.1985 г. № 1114. URL: <https://dokipedia.ru/document/5288571> (дата звернення: 19.05.2020).
28. Кириллов В.В., Бравина М.А. История России для технических вузов: учебник для вузов / изд. 4-е, перераб и доп. Москва: Юрайт, 2020. 567 с.
29. Курило В.І. Про зміст та співвідношення деяких аграрних дефініцій. Економіка АПК. 2014. № 2. С. 87–92.
30. Савельєва О.М. Предмет аграрного права України в умовах сталого розвитку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 20 с.

References

1. Ekonomycheskyi slovar ahropromyshlenoho kompleksa [Economic Dictionary of Agriculture] (1986) / Sost. A.V., Krysalnyi; Pod red. A.A., Storozhuka. Kyev: Urozhai, 336 (in Russian).
2. Ekonomichni entsyklopedychnyi slovnyk [Economic encyclopedic dictionary] (2005): U 2 t. T. 1. / Za red. S.V., Mochernoho. Lviv: Svit, 616 (in Ukrainian).
3. Ekonomika APK. Mizhnarodnyi nauko-vo-vyrobnychiy zhurnal [Economics of agro-industrial complex. International research and production journal]. Available at: <http://eapk.org.ua> (in Ukrainian).
4. Husakov, E.V. (2020). Teoriya y metod-olohiya klasternoho rozvytyia APK. Ekonomyka APK [Theory and methodology of cluster development of agribusiness. Agricultural Economics], 1: 121–130. Available at: <http://eapk.org.ua/ru/contents/2020/01/121> (in Russian).
5. Ahropromyshlennyi portal «UKRAPK» [Agricultural portal «UKRAPK»]. Available at: <http://ukrapk.com> (in Russian).
6. Brenchahova, S.A. (2005). Sotsyalno-ekonomycheskye osnovy razvytyia rehionalnoho ahropromyshlennoho kompleksa [Socio-economic basis for the development of the regional agro-industrial complex]; Kazanskyi hos. tekhnoloh. un-t. Kazan, 24 (in Russian).
7. Pavlovych, Z.A. & Piatyna, V.A. (1998). Ahro-promyslovyyi kompleks Ukrainy (APK). Yury-

- dychna entsyklopediia [Agro-industrial complex of Ukraine (AIC). Legal encyclopedia]: v 6 t. / Za red. Yu.S., Shemshuchenka. T. 1: A–H. Kyiv: «Ukr. entsykl.», 40 (in Ukrainian).
8. Semchyk, V.I. (2007). Ahropromyslovyy kompleks (APK) Ukrainy. Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk [Agro-industrial complex (AIC) of Ukraine. Large encyclopedic legal dictionary] / Za red. Yu.S., Shemshuchenka. Kyiv: Yurydychna dumka, 14 (in Ukrainian).
 9. Spysok osnovnykh skorochen. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia [List of main abbreviations. Great Ukrainian legal encyclopedia] (2019): u 20 t. T. 16: Zemelne ta ahrarne pravo / Za red. M.V., Shulhy. Kharkiv: Pravo, 682–686 (in Ukrainian).
 10. Zastavska, L.P. (2013). Aktualni problemy reformuvannia APK v Ukraini. Suchasni nauково-praktychni problemy ekolohichnoho, zemelnogo ta ahrarnogo prava [Actual problems of agro-industrial complex reform in Ukraine. Modern scientific and practical problems of environmental, land and agricultural law]: Zbirnyk materialiv kruhloho stolu (Kharkiv, 06.12.2013) / za red. Hetmana, A.P. Kharkiv: Natsionalnyi universytet «Iurydychna akademiia imeni Yaroslava Mudroho», Natsionalna akademiia pravovykh nauk Ukrainy, 126–129 (in Ukrainian).
 11. Anysymov, A.P., Ryzhenkov, A.Ya. & Chernomorets, A.E. (2008). Teoretycheskye problemy sovershenstvovaniia ahrarnogo zakonodatelstva. Ahrarnoe y zemelnoe pravo [Theoretical problems of improving agricultural legislation. Agrarian and land law], 4: 17–23 (in Russian).
 12. Kondakov, N.Y. (1967). Vvedeniye v lohyku [Introduction to Logic]. Moskva: Nauka, 467 (in Russian).
 13. Sutnist ta holovni oznaky ahropromyslovoho kompleksu. Ishchuk, S.I., Hladkyi, O.V. Rehionalna ekonomika: teoriia, metody, praktyka [The confusion and the main signs of the agro-industrial complex. Ischuk, S.I. & Gladky, O.V. Regional economy: theory, methods, practice]. Available at: https://pidruchniki.com/1237070655786/rps/agropromisloviy_kompleks (in Ukrainian).
 14. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] (2004) / Uklad. i holov. red. V.T., Busol. Kyiv; Irpin: VTF «Perun», 1440 (in Ukrainian).
 15. Orhanizatsiia, prohnozuvannia ta planuvannia ahropromyslovoho kompleksu [Organization, forecasting and planning of agro-industrial complex] (2004) / Za red. P.S., Berezivskoho. Lviv: Mahnoliia plus, 443 (in Ukrainian).
 16. Slovnyk inshomovnykh sliv: 23 000 sliv ta terminolohichnykh slovospoluchen [Dictionary of foreign words: 23,000 words and terminological phrases] (2000) / Uklad. L.O., Pustovit ta in. Kyiv: Dovira, 1018 (in Ukrainian).
 17. Pohrebniak, A.Yu. & Khomenko, T.Yu. (2017). Analiz diialnosti pidpriemstv silskohospodarskoho mashynobuduvannia v umovakh pisliakryzovoho vidnovlennia. Ekonomichniy visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut» [Analysis of the activity of agricultural machine-building enterprises in the conditions of post-crisis recovery. Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»], 14: 170–175. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_28 (in Ukrainian).
 18. Pro zakhody shchodo dalshoho rozvytku traktornoho i silskohospodarskoho mashynobuduvannia [On measures for further development of tractor and agricultural engineering] (1994): Ukaz Prezydenta Ukrainy 18.06.1994 № 320/94. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320/94> (in Ukrainian).
 19. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy rozvytku vyrobnytstva skladnoi silskohospodarskoi tekhniky na 2004–2006 roky

- [On approval of the State program for the development of production of complex agricultural machinery for 2004– 2006] (2004): postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy 13.07.2004 № 906. Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 28, 1887 (in Ukrainian).
20. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy rozvytku vitchyznianoho mashynobuduvannia dlia ahropromyslovoho kompleksu na 2007–2010 roky [On the statement of the State program of development of domestic mechanical engineering for an agro-industrial complex for 2007–2010] (2007): postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy 26.09.2007 № 1181. Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 74, 2758 (in Ukrainian).
 21. Pro systemu inzhenerno-tekhnichnoho zabezpechennia ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [On System engineering support of agriculture Ukraine] (2006): Zakon Ukrainy 05.10.2006 № 229-V. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 47, 464 (in Ukrainian).
 22. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro komisiu z pytan vyznachennia pereliku i hranychnykh tsin na tekhniku ta obladnannia vitchyznianoho vyrobnytstva dlia ahropromyslovoho kompleksu, zakupivlia yakoi finansuietsia za rakhunok koshtiv derzhavnoho biudzhetu [On approval of the Commission in determining the range and price limits on equipment and domestic equipment for agriculture, the purchase of which is financed by the state budget] (2012): nakaz Minahropolityky Ukrainy 21.06.2012 № 369, zareiestrovanyi v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 26.06.2012 za № 1056/21368. Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 49, 1945 (in Ukrainian).
 23. Pro zatverdzhennia perelikui hranychnykh tsin na tekhniku ta obladnannia vitchyznianoho vyrobnytstva dlia ahropromyslovohokompleksu, zakupivlia yakoi v 2014 rotsi finansuietsiaza rakhunok koshtiv derzhavnoho biudzhetu [On approval of the list and marginal prices for machinery and equipment of domestic production for the agro-industrial complex, the purchase of which in 2014 is financed from the state budget] (2014): nakaz Minahropolityky Ukrainy 12.02.2014 № 69. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN000211.html (in Ukrainian).
 24. Orekhivskiy, H.A. (2010). Politekonomiia [Political economy]. 2-he vyd. Kyiv: Karavela, 440 (in Ukrainian).
 25. Pro utvorennia Derzhavnoho departamentu traktornoho i silskohospodarskoho mashynobuduvannia [On establishment of the State Department of tractor and agricultural machinery] (1995): Ukaz Prezidenta Ukrainy 23.11.1995 № 1087/95. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087/95> (in Ukrainian).
 26. Pro likvidatsiiu uriadovykh orhaniv [On liquidation of government] (2011): postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy 28.03.2011 № 346. Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 26, 1054 (in Ukrainian).
 27. O dalneishem sovershenstvovany upravleniya ahropromyshlennym kompleksom [On further improving the management of the agro-industrial complex] (1985): Postanovlenye Tsentralnogo Komyteta KPSS y Soveta Mynystrov SSSR 14.11.1985 № 1114. Available at: <https://dokipedia.ru/document/5288571> (in Russian).
 28. Kyryllov, V.V. & Bravyna, M.A. (2020). Ystoriya Rossyy dlia tekhnicheskikh vuzov [History of Russia for technical universities]. Moskva: Yurait, 567 (in Russian).
 29. Kurylo, V.I. (2014). Pro zmist ta spivvidnoshennia deiakyykh ahrarnykh definitsii. Ekonomika APK [On the content and correlation of some agrarian definitions. Economics of agro-industrial complex], 2: 87–92 (in Ukrainian).
 30. Savelieva, O.M. (2016). Predmet ahrarnoho prava Ukrainy v umovakh staloho rozvytku [The subject of agrarian law of Ukraine in the conditions of sustainable development]; Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 20 (in Ukrainian).

V.M. Yermolenko (2020). AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX AS A CATEGORY OF MODERN AGRARIAN LAW. *Law. Human. Environment*, 11(2): 12-22.

<https://doi.org/10.31548/law2020.02.002>.

Summary. *The article analyzes the application of «agro-industrial complex» (AIC) lexical construction in economic and agrarian-legal doctrines. Arguments are provided about the inconsistency of modern agro-industrial complex model with its essential features, the main of which is the presence of permanent and direct links between highly specialized agriculture and industry in terms of lack of stable relationships between agriculture and agricultural machinery industry. Therefore, the current model of the so-called AIC does not correspond to the original idea, due to which this economic phenomenon appeared, which makes it necessary to replace it with more appropriate concepts.*

Keywords: *agro-industrial complex, AIC, Agriculture, agrosphere, agricultural sector of economy*
